

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ İSLAMCILIĞI VE SEBİLÜRREŞAD DERGİSİ*

Zafer GÜRBÜZ**

Öz

II. Dünya Savaşı sonrasında İslamcılık yeniden filizlenip canlanmaya başlamıştır. Bu dönemde İslamcılar kısmi demokratik ortamdan istifade ederek fikirlerini açığa çıkarma zemini bulmuşlardır. Temel vasıtaları ise tıpkı II. Meşrutiyet döneminde olduğu gibi gazeteler ve dergiler olmuştur. Bu dergilerden biri de tarihsel arka planı olan Sebilürreşad'dır. Sebilürreşad'ın siyasal analizine dayalı olan bu çalışmada Cumhuriyet İslamcılığının karakteristiği ve temel özellikleri üzerine durulmuştur. Bu bağlamda, nasıl ki savaş sonrası koşullar dünyada bir kamplaşmaya ve bloklaşmaya neden olduysa aynı şekilde İslamcılıkta da bir kopuşa neden olmuş ve eksen kaymasını beraberinde getirmiştir. II. Meşrutiyet'ten intikal eden müstakil eğilimlerin bir tarafa bırakılarak daha ziyade aktüel dayatmaların sınırlılıkları içinde kaldıkları göze çarpar. Zihinsel devrimler ya da yapısal değişimlerden ziyade maslahatçı tutumlarla reel politikanın rehberliğinde hareket ettikleri görülür. Buradan hareketle İslamcılığın etkili yayın organlarından biri olan Sebilürreşad'ın siyasal ve toplumsal meselelere bakışının temelinde "öteki" olarak gördükleri unsurlar yer almaktadır. Sebilürreşad'da beliren tarz-ı siyaset kendisini antikomünizm, antisemitizm/antisyonizm, antimasonluk ve antiheterodoksi üzerinden var etmiştir. Bahsi gecen düşman imgeleri üzerine inşa edilmiş olan Sebilürreşad dergisinin kadrosu zamanın tesirâtı altında kalmış bir halet-i ruhiyeyle meselelere eğilmiştir. Bu tasavvurla da kendi kimliklerini yabancı bir düşmanla karşıtlık içinde ortaya koymuşlardır. Dini eğitimin serbestleşmesi dışında kamusal alana dair özgün fikirler geliştirme gibi amaçları olmamıştır.

Anahtar Kelimeler: İslamcılık, Sebilürreşad, Antikomünizm, Antisyonizm, Antimasonluk.

COLD WAR ERA ISLAMISM AND SEBİLÜRREŞAD MAGAZINE

Abstract

After World War II, Islamism began to experience a resurgence. During this period, Islamists capitalized on the partially democratic environment to express their ideas. Similar to the era of the Second Constitutional Monarchy, newspapers and magazines served as the primary media outlets. Among these publications was

* Bu çalışma, 2022 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesin Siyaset Bilimi Anabilim Dalında bitirdiğim "II. Dünya Savaşı Sonrası İslamcılık: Sebilürreşad Dergisinin Siyasal Analizi" isimli Doktora tezimin 3. bölümünün geliştirilmesiyle üretilmiştir.

** Dr. Uzman, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, zafergurbuz06@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2442-2297>

Sebilürreşad, which boasted a historical legacy. This study, focusing on a political analysis of Sebilürreşad, aims to explore the characteristics and fundamental aspects of Republican Islamism. In this context, just as post-war conditions led to global polarization and bloc formation, they also precipitated a split in Islamism, resulting in a significant shift in its axis. It is observed that the independent tendencies from the era of the Second Constitutional Monarchy were set aside, constrained by the limitations of contemporary impositions. Instead of pursuing intellectual revolutions or structural changes, actions were taken under the influence of realpolitik and characterized by charitable attitudes. From this perspective, Sebilürreşad's approach to political and social issues, as one of the influential media arms of Islamism, focused on identifying the "other" as its elements. The magazine's political style was defined by its stance against communism, anti-Semitism/anti-Zionism, anti-masonry, and anti-heterodoxy. The editorial team of Sebilürreşad, grounded in these antagonistic views, tackled issues with a mindset influenced by their era. Through this lens, they constructed their identity in opposition to perceived external threats. Aside from advocating for the liberalization of religious education, they did not aim to develop original ideas concerning the public sphere.

Keywords: Islamism, Sebilürreşad, Anticommunism, Antizionism, Antimasonry.

Giriş

II. Dünya Savaşı'nın sonlanmasıyla birlikte içerideki birtakım gelişmelerin de tetiklemesiyle Türkiye'de çok partili hayata geçilmiştir. Bu siyasal dönüşümle eş zamanlı olarak tek parti döneminde derin bir sessizliğe gömülmüş olan İslamcılık, yeni siyasal koşullarda tekrar ses vermeye başlamış ve fikirlerini açığa vurma zemini bulmuştur. İslamcıların yeni politik iklim içinde kendilerini ifade edebildikleri ve düşüncelerini açıklayabildikleri en etkili araç ise dergiler olmuştur.

Bu çalışmada, II. Dünya Savaşı'nın akabinde siyaset sahnesinde tekrar beliren İslamcı dergilerin içinde önemli ve özgül bir ağırlığı olan Sebilürreşad Mecmuası'nın ikinci döneminin siyasal analizi yapılmasına çalışılacaktır. Çalışmanın evreni derginin bahsi geçen dönemdeki makale ve haberlerinden oluşmaktadır. Dergi analiz edilirken birinci el kaynakların toplanmasına dayalı araştırma yapılacak ve nitel araştırma yöntemi esas alınacaktır. Bu minvalde öncelikle çalışma içerisinde Sebilürreşad dergisinin tarihçesine değinilecek, akabinde derginin kendisini yeniden var ettiği toplumsal ve siyasal koşulların İslamcılık üzerine etkileri gündeme getirilecek ve yeni koşulların sağladığı olanakların Sebilürreşad dergisinin savunduğu İslamcılığa tesiri üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda derginin temel görüşleri incelenirken muhalif olduğu ve söylemini onlar üzerine kurduğu "ötekiler" açığa çıkarılmaya çalışılacaktır.

Çalışmada Sebilürreşad dergisinin ikinci dönemine dair sayılar incelenmiştir. Ele alınan haber, yazı ve makaleler derginin yayımlanmaya başladığı 1 Mayıs 1948 tarihinden derginin yayın hayatını sonlandırdığı 1966 yılına kadar geçen on sekiz yıllık zaman diliminin bütününden seçilmiştir. Söz

konusu haber ve makale incelemeleriyle İslamcılarının bu dönemdeki temel gündemleri, düşünceleri ve yaklaşımları tespit edilip tartışmaya açılmış; Sebilürreşad'ın fikriyatını anlamak üzere dönemin siyasal panoramasına ve taşıdığı fikri özelliklere değinilmiştir.

Çalışmanın kapsamına dair vurgulanması gereken bir diğer husus ise, çok partili yaşama geçilmesinin ardından Türkiye'de Sebilürreşad dışında da pek çok İslamcı derginin ve gazetenin yayımlanmaya başlamış olmasıdır. Bu nedenle İslamcılık düşüncesinin sadece Sebilürreşad'dan ibaret olmadığına altının çizilmesi gerekir. Bu noktadan yola çıkarak sadece bir dergi üzerinden İslamcılığı analiz etmenin eksik bir resim sunacağına dair itirazlar dile getirilebilir. Ancak bu çalışmanın sorunsalı ve amacı dönemin İslamcılığına dair tüm eğilimleri açıklamak değildir. Hem geçmişi ve tarihsel bağlamı hem de yayın süresi en uzun olan ana akım İslamcı dergi Sebilürreşad olduğu için çalışma kendisini bu derginin ele alınması ile sınırlamıştır. Kuşkusuz, İslamcılığın çok daha geniş bir alanda hem kuramsal hem de tarihsel olarak yeniden ele alınması ciltler dolusu çalışmayı gerektirmektedir.

Çalışmada içerik analizi yapılarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Birincil kaynaklar ve bunlardan hareketle yapılan çalışmaların analiz edilmesine dayalı doküman incelemesi yoluyla verilerin toplanması gerçekleştirilmiştir. İhtiyaç duyulan yerlerde ikincil kaynakların kullanımına da yer verilmiştir. Sebilürreşad dergisinde yer alan ve çalışmaya konu edilen yazı ve makaleler bugüne kadar yapılan çalışmalardan daha kapsamlı olmasıyla ayrılmaktadır. Söz konusu haber ve makale incelemeleriyle İslamcılarının bu dönemdeki temel yaklaşımları, gündemleri ve düşünceleri açığa çıkarılarak tartışmaya çalışılmıştır.

1. SEBİLÜRREŞAD DERGİSİNİN TARİHÇESİ VE YAZAR KADROSU

Sebilürreşad dergisinin tarihsel bir bağlamı, bir geçmişi ve ilk dönemi bulunmaktadır. Derginin çıkmaya başladığı ilk dönemindeki ismi Sırat-ı Mustakim'dir. Sırat-ı Mustakim, Osmanlı siyasal yaşamının temel kırılma noktalarından biri olan II. Meşrutiyet'ten sonra 27 Ağustos 1908 tarihinde Eşref Edip ve Ebu'l-Ulâ Mardin öncülüğünde yayımlanmaya başlamıştır. İslami yayıncılık konusunda ilk basıldığı günden itibaren ağırlığını hissettiren Sebilürreşad, İslamcılık cereyanının adeta merkez dergisi haline gelmiştir. Öte taraftan dergi, diğer siyasi yönelişlere ve fikir akımlarına da kapılarını açar. Derginin başyazarlığı İslamcılık akımının öncü ismi olan Mehmet Akif tarafından yürütülmektedir.

Teokratik bir monarşinin toplumsal ve siyasal yapısını koruma, “kurtarma” ve “diriltme” endişesiyle Meşrutiyet'in siyasal ve toplumsal hayatı içinde, çağdaş meseleleri karşılama baskısı altında doğan bu dönemin İslamcılığı, Meşrutiyet İslamcılığı olarak isimlendirilebilir. Tunaya'nın tespitiyle Meşrutiyet İslamcıları, fikirlerini bireysellikten kurtarıp bir sistem içinde toplayabilmişlerdir (Tunaya, 1991, s. 270). Müslümanlar neden geri

kaldı? Batılılar neden ilerlediler? İslam terakkiye mâni bir din mi, değil mi? Ulema sınıfından vatana zarar mı gelmiştir, yoksa fayda mı? Medrese sistemi devam mı etmeli, değiştirilmeli mi? Çok eşlilik kalkmalı mı? Turan mı, irfan mı? Şiilik mi, Sünnilik mi? İçtihat kapısı açık mıdır, kapalı mı? Latin harflerini alalım mı, almayalım mı? (Safa, 2020, s. 26). Bu ve benzeri sorular etrafında tartışmalar yürütülmüştür. Zira, Batılılaşma cereyanı Müslümanların üzerine gelen bir seyl-i huruşan (çoşkun bir sel) gibi algılanmıştır. Bu çoşkun sel her önüne çıkanı devirmekte, her önüne kattığını sürüklemekte, her alanı işgal etmektedir. Mehmet Akif “ey katre-i avare bu cuşun, bu huruşun ahengine uymazsan emin ol boğulursun.” demektedir (Kara, 2016, s. 408). Bu çerçevede Batılılaşmasının ilk aşamalarında yeni İslam yorumlarına ihtiyaç duyulmuştur. Gerilemenin ve çöküşün içtihat kapısı kapandıktan sonra başladığını ileri süren İslamcılar (Safa, 2020, s. 55) “ahkâm-ı diniyeyi ihlal etmemek şartıyla” hürriyete ve meşrutiyete taraftarlardır. Meşrutiyet’in İslam’daki esasını “şurayı ümmet” kaidesinde bulan İslamcılar, Kur’an’da geçen “her işte ümmetinle müşavere et” ayetini parlamentarizm olarak yorumlamışlardır (Safa, 2020, s. 62). Yine ittihad-ı İslam taraftarıydılar. Hars (kültür) ve medeniyet (teknik, bilim) ayırdına giderek “biz Avrupa’nın yalnız bilim ve sanayisini kabule muhtacız. Çünkü hikmet bizim yitik malımızdır ve onu bulduğumuz yerde alırız. Lakin Avrupalıların adalet ve ahlakının tamamını, tarz-ı hayatlarını ve usul-ü maişetlerini kabul edemeyiz” düşüncesine sahiptirler (Safa, 2020, s. 57). “İnsan saadetinin temeli olan medeniyet-i sahiha’ya (gerçek, hakiki medeniyet) ulaşmanın ancak İslam’ın gösterdiği temel esaslarla mümkün olduğu konusunda ısrarcı olmuşlardır. Bu nedenle de sıkça İslam’ı gerilemeye neden olan amillerin önüne geçmek amacıyla asla rücu ve kaynaklara dönüş vurgusu yapmışlardır.

Sirat-ı Mustakim, yayın hayatına 1912 tarihinden itibaren Sebilürreşad ismiyle devam etmiştir. Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte ortaya çıkan gelişmeler ve 1925 yılında Şeyh Said Ayaklanması gerekçe gösterilerek yürürlüğe sokulan Takrir-i Sükûn Kanunu kapsamında derginin 641. Sayısının neşredilmesinin akabinde yayın hayatına son verilmiştir.

Topyekûn Batılılaşma ve bu çerçevede içine girilen reformasyon sürecine koşut olarak İslamcılık akımı da çok partili hayata geçildiği döneme kadar her yönüyle “geriletme, yıldırma ve söndürme politikasına maruz kalmıştır.” (Kara, 2019, s. 348). Bu noktada koşulların değişmesiyle birlikte yeniden başını kaldıran İslamcılık hareketi veya ideolojisi analiz edilirken bazı hususların ve sınırlılıkların altının çizilmesi gerekmektedir. Bunların başında yaklaşık çeyrek asır devam eden politikaların ve uygulamaların ortaya konulan fikirler üzerindeki etkileri, izi ve gölgesidir. İslamcılık akımını farklı yönleriyle birlikte ele alıp eserler veren İsmail Kara’nın tespitiyle Müslümanların meselelere bakışlarına dair perspektiflerinde Cumhuriyet’le birlikte gün ışığına çıkan biçimsizleştirmelerin, derin kırılmaların, saptırmaların ve tehditlerin etkili olduğunu söylemek gerekir (Kara, 2019, s. 20). Cumhuriyet’in kurulmasını izleyen yıllarda ve özellikle Takrir-i Sükûn

Kanunu'yla birlikte siyasal ve toplumsal yaşamda büyük kopuşlar ve sarsıntılar yaşanmıştır. Bu hadiseler nedeniyle İslamcılık bastırılmış ve sindirilmiştir. Bir ideoloji, hareket veya sistem olarak görünmesine müsaade edilmemiştir. Hıyanet-i Vatanıye Kanunu'nda yer alan “halkın hissiyat-ı diniyesini alet ittihaz etmek, her ne şekilde olursa olsun yeni yazı yazmak, gazete çıkarmak, icrayı hitabet etmek gibi fiilleri yasaklanmıştır” maddesi kapsamında her türlü İslami faaliyete sınırlama ve hatta bunun ötesinde yasaklama getirilmiştir (Erken, 2018, s. 44). Yanı sıra söz konusu çerçeveye dâhil edilebilecek hiçbir görüş yazılıp çizilememiş, söylenememiş ve savunulamamıştır.

Dünyada yaşanan gelişmeler, bilhassa II. Dünya Savaşı'nın ardından konjonktürün farklılaşmasının getirdiği imkanlar çerçevesinde İslami neşriyat da canlanmıştır. Bu süreçte çok sayıda gazete ve dergi yayımlanmaya başlanmıştır. Yayın hayatına başlayan dergilerin içinde en dikkate değer olanlardan biri de tarihsel kimliği göz önüne alındığında Sebilürreşad'dır. Kısmi hürriyet ortamının beslediği ortamda dış ve iç etkenlerin sağladığı koşullarda 1 Mayıs 1948 tarihinde Eşref Edip tarafından Sebilürreşad ismiyle tekrar yayın hayatına başlayan derginin yazarlarınca II. Dünya Savaşı sonucunda ortaya çıkan yeni dinamikler “Allah'ın bir lütfü”dur ve bu koşullardan istifade edilmelidir (Kösemen, 1950, s. 169). Ancak 27 Mayıs 1960 darbesiyle beraber Demokrat Parti'nin kapatılması ve Adnan Menderes'in idam edilmesinin neticesinde etkisi ve gücü azalmış olan Sebilürreşad 1966 yılında yayın hayatını sonlandırmıştır. Derginin söz konusu olan bu ikinci baharında 362 sayısı yayımlanmıştır.

Sebilürreşad dergisinin ikinci döneminin yazar kadrosunda sahibi, kurucusu ve başmuharriri olarak Eşref Edip göze çarpmaktadır. Derginin yeni yayın döneminde Eşref Edip'le bütünleştiği görülür. Neredeyse tüm sayılarda yazılarının neşredilmesinin dışında üsluplarından Edip'e ait olduğu çıkarımında bulunulabilecek Sebilürreşad imzasıyla yayımlanan çok sayıda makalesinin olduğu dikkat çekmektedir. Eşref Edip'in yanı sıra Cevat Rıfat Atilhan, M. Raif Ogan ve Ahmet Hamdi Akseki dergide dikkat çeken yazarlar arasında yer almaktadır. Dergide çok sayıda makalesi yer alan isimlerden biri asker kökenli olan Cevat Rıfat Atilhan'dır. Atilhan Yahudilik, Siyonizm ve masonluk aleyhine kitap ve yazılarıyla bilinen ilginç bir simadır. Kurduğu ilişkilerle, katıldığı uluslararası toplantılarla, içinde olduğu siyasal partilerle ve yakın dönem tarihin popüler milliyetçi/muhafazakâr isimlerinden biridir. Derginin bir diğer önemli yazarı Mehmet Raif Ogan'dır. Ogan, Osmanlı devletinin son devrinde gazetecilik faaliyetlerinde bulunmasının yanı sıra eğitim kurumlarında idarecilik ve öğretmenlik yapmıştır. Öte yandan Batı dillerine olan hâkimiyetiyle maruf Ogan'ın, İslami yayıncılığın güçlenmeye başladığı süreçte Sebilürreşad'ın yanı sıra Büyük Doğu, İslâm ve Türk Yurdu dergilerinde de makaleleri yayımlanmıştır. Bu anlamda hem İslamcı ve hem de milliyetçi çevrelerde tanınmaktadır (Uzun, 2007, ss. 318-319). Dergide bahsi geçen bu yazarlar dışında Osmanlı ulemasından ve Cumhuriyet'in

kurulmasının akabinde çeyrek yüzyıl Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı'ndan sonra 1947 ve 1951 yılları arasında dört yıl Diyanet İşleri Başkanlığı görevini yürüten Ahmet Hamdi Akseki ismi göze çarpmaktadır (Bolay 1989, ss. 293-295). Bu isimlerin yanı sıra Sebilürreşad'ın yazar havuzunda Ali Fuat Başgil, Ömer Rıza Doğrul, Tahir Harimi Balcıoğlu, Yusuf Ziya Çağlı, Kemal Kuşçu, Mustafa Kentli, Kâmil Miras, Hasan Basri Çantay, Yusuf Ziya Kösemenoğlu, Hakkı Şenkon, Sadi Irmak ve Ömer Nasuhi Bilmen gibi isimler yer almaktadır. Öte taraftan az sayıda da olsa Peyami Safa, Mümtaz Turhan, Ali Nihad Tarlan, Yusuf Ziya Yörükân, Nurettin Topçu, Fethi Tevetoğlu ve Nihad Sâmî Banarlı'nın yazılarına da yer verilmiştir. Yazar kadrosuna bakıldığında yeni dönemde derginin yazar kadrosunun genç kalemlerle tazelenmediği ve bu anlamda kendisini yenileyemediği söylenebilir. Sezai Karakoç'un Sebilürreşad hakkındaki yorumu bu kanaati güçlendirmektedir: "Yıllar sonra adeta kovuktan çıkmış gibi Sebilürreşad'ı yeniden çıkaran Eşref Edip'in hareketini, o korkunç hazandan hatıra olarak bize birkaç kurumuş ve sararmış yaprak gösteren bir insanın hareketi olarak sevgiyle saygıyla karşılıyor, ama gerçekte bir şey beklemiyorduk. Fonksiyonunu yapmış ve tamamlamıştı Sebilürreşad, genç kalemlerle tazelenememişti" (Karakoç, 1989, s. 14).

Derginin yeni dönemdeki siyasal koşullarda kendisini hangi koşullarda var ettiği, toplumsal ve siyasal zeminin İslamcılık üzerine etkileri, İslamcılığın kendisini yeniden inşa ettiği bağlam ve Soğuk Savaş dönemi din politikalarının temel belirleyenleri sonraki başlıkta ele alınacaktır.

2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE CUMHURİYET'İN DİN POLİTİKASINDA DÖNÜŞÜM

Cumhuriyet İslamcılığının temel eğilimlerini ve karakterini tespit etmek için öncelikle hangi toplumsal ve siyasal koşullara doğduğunu belirlemek gerekir. II. Dünya Harbi'nin ardından komünizmi savunan Sovyetler Birliği ile hür dünyanın temsilcisi konumunda olan ABD arasında Soğuk Savaş dönemi başlamıştır. En indirgemeci tabirle Soğuk Savaş "İkinci Dünya Savaşı'nın son bulmasıyla beraber, iki büyük galip devletin ve bu devletlerin etrafında yer alan küçük devletlerin aralarındaki anlaşmazlıkların doğrudan silah kullanmadan devam ettirildiği tarihsel bir kesittir." (Sander, 1994, s. 191). Teşekkül eden iki kutuplu dünyada ABD Batı bloku içinde en güçlü devlet olarak ön plana çıkmıştır. Bu süreçte ABD, kapitalist blokun lideri ve "hür dünyanın" sesi olarak Batı bloğu içinde bir hegemonya tesis ederken, Doğu bloku ülkelerinin liderliğini ise Sovyetler Birliği üstlenmiştir. Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkeleri bir blokta yer alırken ABD, Fransa, İngiltere ve diğer Batı Avrupa ülkeleri diğer blokta yer almışlardır. Bahsi geçen süreçte Sovyet Rusya ve ABD silahlı bir çatışmaya girmemiş, aralarındaki mücadeleyi ve rekabeti "ideolojik mücadele" ve "vekalet savaşları" ile sürdürmüşlerdir. Soğuk Savaş'la beraber siyaset, sanat, bilim, ekonomi, entelektüel düşünce, kültür vb. pek çok alanda değişim yaşanmış; adeta medeniyetler ölçeğinde bir eksen kayması meydana gelmiştir (Gürakar,

2020, s. 28). İki kutba ayrılan dünyada ülkeler taraflardan birine dahil olmaya zorlanmıştır.

ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki mücadelede süreç içinde İslam devletleri de dahil edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda Soğuk Savaş döneminde ABD, hegemonik gücünü göstermiş ve İslam dünyasıyla ilk temaslarını kurmuştur. Bu süreçte Türkiye, ABD'nin yanında Batı kampında yer almıştır. Savaşın sona ermesiyle dünyada yeni bir sistemin kurulmuş olması, otoriter yönetimlere sahip ülkelerin mağlubiyeti, Sovyet yayılması ve bu kapsamda Sovyetler Birliği'nden Türkiye'ye yönelen tehditler, Türkiye'yi Batı dünyasına yakınlaştırmıştır. Türkiye'nin, Batı ittifakına dahil olma gayretinin farklı sebepleri de bulunmaktadır. SSCB ile Türkiye arasındaki gerilim, yalnız kalma endişesi ve dünyadan dışlanma korkusu, Türkiye'nin batı bloğuyla olan tarihsel bağları, ABD'den ekonomik yardım alma çabaları, NATO üzerinden kurulan güvenlik şemsiyesi altına girme isteği ve Türk ordusunu teknik anlamda güçlendirme çabası bu sebepler arasında yer almaktadır.

Soğuk Savaş'la birlikte Türkiye'nin ekonomisi, toplumsal ve kültürel yapısı, siyaseti, ordusu, iş dünyası, üniversiteleri ve bürokrasisi önemli bir biçimde yeniden şekillenmiştir (Doster, 2020, s. 297). Dolayısıyla II. Dünya Savaşı'nın sonlanmasıyla birlikte içine girilen sürecin birçok açıdan Türkiye'yi etkilediği söylenebilir. İktisadi yönüyle, siyasal yönüyle ve dinsel yönüyle ülke meselelerinde yeni bir döneme girilmiştir. İktisadi olarak devletçilik politikası bir tarafa bırakılmış serbest piyasa ekonomisine geçiş hızlanmış, Marshall Yardımı ve Truman Doktrini ile Batı blokunun yerleştirmeye çalıştığı iktisadi ve mali politikalarla bütünleşme çabasına girilmiştir. Politik yönüyle etkilemiştir zira “otoriter rejimlerin” yenilmeleri ve savaşın “demokrasi cephesi”nin galibiyetiyle sonuçlanmış olması neticesinde “tek parti, tek şef” rejimini sürdürmenin imkânsızlığını ortaya çıkarmıştır (Dursun, 2018, s. 55). Bu bakımdan Türkiye’de savaşın sonlanmasıyla beraber içeride “tek parti ve tek şef” sistemine dayalı siyasal rejimin yerine dünyadaki gelişmeler doğrultusunda çok partili yaşama geçilmiş, siyasetin yönü ABD’nin başını çektiği hür dünyaya doğru evrilmiştir. Dinsel bakımdan etkilemiştir, çünkü Türkiye’de bu dönemle beraber siyasetin temel dayanağı antikomünizm çerçevesinde cereyan etmeye başlamıştır. İslamcılık ideolojisi de böylece tekrar canlanmaya başlamıştır.

Bu minvalde, II. Dünya Savaşı sonrası koşulların Türkiye’de İslamcılığın yeniden filizlenmesinde oynadığı anahtar rol Hegel’in “zeitgeist” kavramına referansla daha açık bir biçimde ortaya çıkar. İslamcı düşüncüyü mümkün kılan koşullar bu kavramla yakından ilintilidir. Zamanın ruhu dönemi, toplumu ve fikirleri etkisi altına almış ve bu olgulara nüfuz etmiştir. İslamcılık da bu bağlam içinde argümanlarını üretmiştir. Soğuk Savaş koşullarının getirdiği koşullar, devletin din politikasının çerçevesini değiştirmiş, tedavüle giren yeni siyasal söylemlerle ve kavramlarla yeniden şekillenmiştir. Cumhuriyet’in kurulmasından itibaren yerleştirilmeye çalışılan

laiklik politikası çok partili hayata geçişle beraber eleştirilmeye başlanmış ve uygulanan katı laiklik politikaları gevsemeye başlamıştır (Mert, 1994, s. 12). Bu zeminde, din ve devlet ilişkilerinde günün koşullarında restorasyona gidilmiş, tek parti döneminde kararlılıkla uygulanan katı laiklik politikaları ve seküler toplum yaratma çabası yine aynı kadrolar tarafından savaş sonrasında tashih ve tadil edilmiştir (Kara, 2016, s. 16).

Dış politikada yaşanan değişimin, iç politikada başta din eğitimi olmak üzere dini özgürlüklere olumlu anlamda yansması olmuştur. Devletin resmi politikasında da ABD hattına yakınlaşma ve “komünizm tehlikesi” nedeniyle bir dönüşüm gerçekleştirmiştir (Kara, 2017, s. 359). Dini tedrisatın önünün açılmasına dair atılan adımların arkasında 1947 CHP Kurultayı’nda alınan kararlar yatmaktadır. CHP’nin “kurucu iktidar” olarak 1947’deki kurultayında din ve siyaset arasındaki ilişki uzun uzadıya ve sert tartışmalarla görüşülmüş ardından çeyrek yüzyıldır süregelen din politikasında değişim sürecine girilmiştir. Bu bağlamda, yeni dönemle birlikte katı laiklik politikaları, dini hayat ve din eğitimi gibi konularda başka dinamiklerle işleyen bir sürece girildiğini söylemek gerekir. Bu kapsamda, Osmanlı döneminde müderrislik yapmış olan modernist din alimi Şemsettin Günaltay Başbakanlığa getirilmiş, Diyanet İşleri Başkanlığı da yine simgesel bir isim olan Ahmet Hamdi Akseki’ye teslim edilmiştir. Yine politik dönüşümün yansması olarak 1949 yılında okul müfredatına iradi din dersleri konulmuş, hacca gitmeye izin verilmiş, Ankara Üniversitesi’nde İlahiyat Fakültesi kurulmuş ve imam hatip kursları açılmıştır. CHP iktidarının son demlerinde “tekke ve zaviye kanunu”yla kapatılan türbelerden bazıları ziyarete açılmıştır. Din politikasında değişim ve süreklilik DP’nin 14 Mayıs 1950 seçimlerinde iktidara gelmesiyle ivme kazanmıştır. Seçimlerden galip çıkan DP’nin ilk icraatı 18 yıldır Türkçe okunan ezan uygulamasını sonlandırarak 16 Haziran 1950 yılında asli haline dönmesine izin vermiş olmasıdır. DP iktidarının ilk yıllarında İmam Hatip okulları açılmış ve dini eğitimin devlet tarafından verilmesi gerektiğine dair görüşler pekişmiştir. Bu dönemde İslamcılar dinin kamusal hayatta nasıl yaşanabileceğine kafa yormuş; din eğitimi ve cami yapımı gibi meselelerde aktif rol almışlardır.

Söz konusu olan politik dönüşümün sebepleri hakkında birkaç varsayımda bulunmak gerekirse öncelikle akla gelecek husus, rejimin çok partili hayatla beraber eski kodlarını muhafaza ederek iktidarını ve çizgisini sürdürme arzusudur. Yanı sıra, Cumhuriyet’le getirilen yenilikleri muhafaza etmenin ve ortaya çıkabilecek “sapma”lara rejimin temel mantığına uygun istikametler çizmenin amaçlandığı varsayılabilir (Kara, 2017, s. 32). Ayrıca, inkılap sürecinin iyice yerleşerek halka nüfuz ettiği ve Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki gibi yasaklamalara ve sıkı tedbirlere ihtiyaç olmadığı kanaatine varılmış olabilir. Yine vatandaşın talepleri doğrultusunda din adamı ihtiyacının ve din eğitiminin artık devlet tarafından karşılanması gerektiği aksi takdirde, söz konusu boşluğu tarikat ve cemaat yapıları gibi illegal unsurların

dolduracağına ve “yanlış” bilgilenmelere neden olabileceğine dair düşüncelerin değişimi getirmiş olması muhtemeldir (Kara, 2017, s. 222).

İslamcılığın tıpkı II. Meşrutiyet sonrasındaki gibi canlanması ve bunu dergiler, dernekler ve siyasal partiler üzerinden izhar etmesi Soğuk Savaş döneminin getirdiği politik iklimle yakından ilgilidir. Bu siyasal koşullarda İslamcı dergi enflasyonu dikkate değerdir. Bu dergilerden biri de yukarıda ifade edildiği üzere Sebülürreşad’dır. Derginin yayımlanmaya başladığı yeni dönemde aktüel siyaset çokça ilgi görmüştür. Ayrıca dinî, ahlaki ve millî konularla birlikte dönemin önemli isimlerinin perspektifiyle siyasal ve toplumsal meseleler ele alınmıştır. Ancak derginin odaklandığı ve temel perspektifi haline getirdiği mesele İslam’ın ahlak anlayışı, milli değerler veya dini ritüeller olmaktan çok ötekiler meselesi olmuştur. Bu yönüyle derginin toplumsal ve siyasal meselelere bakışındaki temel unsur kendisini açıklamaktan ziyade karşısındaki hakkında görüşler öne sürmek üzerine tesis edilmiştir. Bahsi geçen husus bir yere kadar anlaşılabilir olmakla birlikte derginin söylemini karşıtları üzerinden var etmesi İslam ve İslamcılık arasındaki farklılığı göstermesi açısından dikkat çekicidir. Bu bağlamda sonraki başlıkta Sebülürreşad’ın siyasal ve toplumsal meselelere yönelişinde ve tutum alışındaki temel belirlenimler tespit edilmeye çalışılacaktır.

3. SEBİLÜRREŞAD’IN ÖTEKİLERİ

Sebülürreşad’ın yeni gün doğumunda siyasal ve toplumsal meselelere dair perspektifini “öteki”ler üzerine bina ettiği görülür. Derginin “kurucu ötekiler” denilebilecek karşıtları, muhalifleri ve yer yer düşmanları bulunmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın bu başlığında dergi yazarlarının söyleminde (discourse) temel belirleyen olarak temayüz eden ötekiler (düşmanlar) ve müttefikler (dostlar) şeklindeki sınıflamaya teorik bir arka plan oluşturmak amacıyla siyaset bilimi literatüründe “ötekilik” kavramının nasıl üretildiği, algılandığı ve tanımlandığı üzerinde durulacaktır. “Ötekileştirme” meselesine dair söz söyleyen, teorik çalışmalar yapan çok sayıda düşünür ve siyaset felsefecisi olsa da yakın dönem siyaset felsefesi tartışmalarının referans isimlerinden biri olan Carl Schmitt’in düşünceleri bu çalışmada ele alınan sorunsalın analiz edilmesine katkı sağlayacaktır. Zira, bu dönemin İslamcı siyasetinin “ötekilik” hattındaki tavrı alışı ve yönelişi ile Schmitt’in söylem ve düşünceleri arasında yakın benzerlikler olduğu dikkat çekmektedir.

Schmitt’in siyasal tasnifinde esas kriter ve temel belirleyen dost ve düşman kategorilerinin ortaya çıkarılmasıdır. Dolayısıyla bir meselenin siyasal olup olmadığı tespit edilmeye çalışılıyorsa ilk yapılması gereken dostların ve düşmanların deşifre edilmesidir. Şayet bu sınıflamayı yapmak mümkün değilse orada siyasallıktan bahsetmek mümkün görünmemektedir. Bu doğrultuda Schmittyan teoride diğer bütün ahlaki ve hukuksal normların ötesindeki ana sorun düşmanın belirlenmesidir. Düşman ifşa edilip tespit edildikten sonra saldırıya geçmek gerekir. Ancak onun saldırılarına karşı da

her daim teyakkuz halinde olunmalıdır (Schmitt, 2014). Bahsi geçen kuramda kavga, çatışma, mücadele ve en nihayetinde savaş zorunlu bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Öte yandan düşmanla olan mücadelenin önüne geçecek ortak bir ideal ve aralarında konsensüs sağlayacak bir ortak değer de olamayacağı için herhangi bir mutabakat zemininden bahsedilemeyecektir. Hiçbir koşulda düşmanla bir araya gelmek söz konusu olmayacaktır. Buradan yola çıkarak “ben” ve “öteki” arasındaki ayrım da açıkça belirlenmelidir (Kardeş, 2020). Schmitt’in bahsi geçen teorisinde siyaset de mücadele ve çatışmanın sahası olarak anlam kazanır.

Siyaset felsefecisi Schmitt’in kavrayışı iktidar ve otoriterlik üzerine çalışmalarıyla bilinen Hannah Arendt’in siyasal olanı kamusal bir etkinlik olarak tespit eden eğilimiyle ve Jürgen Habermas’ın müzakereci demokrasi modeliyle tezatlık teşkil etmektedir. Arendt’in, İnsanlık Durumu isimli eserinde siyasal eylem, kamusal alanda özgürce var olmanın ön şartıdır. Söz konusu modelde şiddet her yönüyle dışlanmaktadır. Arendt’in muhayyilesinde akıl yürütmek, konuşmak ve müzakere etmek temel koşullar olarak açığa çıkmaktadır. Bu teoriyle esas hedeflenen toplumsallık ve kamusalığın yaygınlık kazanmasıdır (Arendt, 2021). İslamcılığın soğuk savaş koşullarındaki siyasal meselelere dair perspektifi ve zihinsel kodları buradan hareketle Arendt’in veya Habermas’ın düşüncelerini yansıtmaktan öte daha çok Machiavelli’nin uzun yıllar sonrasındaki takipçisi konumunda olan Schmitt’in fikriyatıyla benzerlik göstermektedir.

“Öteki” olanın tespit edilmesi, şayet tespit edilemiyorsa inşa edilmesi ardından bu zümrelerin yok edilmesi için bütün araçların kullanılması Schmitt’in siyasal analizinin ana unsurlarıdır ki bu anlayış Soğuk Savaş dönemi İslamcılığının da karakteristiği olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, Sebilürreşad’ın “öteki” veya düşman kategorisi analiz edilebilir.

Derginin dönemin genel eğilimiyle paralel olarak günah keçisi olarak seçtiği ve mütemadiyen saldırdığı “öteki”lerden ilki Komünizm’dir. Cumhuriyetin kurulduğu ilk dönemden beri resmî ideolojinin baskısına maruz kalıp “öteki” muamelesi gören İslamcılar ironik bir biçimde devletle aynı paralelde antikomünist cephede yer almışlardır. Bu doğrultuda komünizm karşıtlığı, içine girilen yeni siyasal koşullarda iki taraf için örtülü uzlaşmanın odağında yer almaktadır. İslamcılık siyasetinin düşman kategorisindeki bir diğer grup Yahudiler ve Siyonistlerdir. Bilhassa 1948 yılında Ortadoğu’da kurulan İsrail, “Müslümanların kalplerine hançer gibi saplanmış bir fitne” olarak tasvir edilir ve derginin yayımlandığı süre boyunca her daim hedef tahtasına oturtulur. Derginin düşman kategorisindeki başka bir zümre ise masonlardır. Tek parti döneminde “zararlı yapılar”dan biri olarak görülen ve bu nedenle bizzat Mustafa Kemal tarafından kapatılan mason locaları ülkede hürriyet ortamına geçilmiş olması gerekçe gösterilerek çok partili yaşamla beraber yeniden kapılarını açmıştır. Sebilürreşad dergisinin muhayyilesinde din ve maneviyat karşıtlığının arkasında masonlar yer almaktadır. Dergide başka bir kurucu öteki ise ortodoks İslami düşüncenin kıyısında yer alan ve

bazen de “sapkınları” olarak görülen heterodoks inanç biçimleridir. Dergide Batını yönleri ağır basan ve geleneksel İslami düşünce dışında yer alan bu inançlar sıkça eleştiriye tabi tutulmuştur.

Sebülürreşad’ın “kurucu ötekileri” bahsi geçen gruplardır. Bu bağlamda, sonraki alt başlıklarda söz konusu kategorilerden her biri sırasıyla ele alınacak ve derginin bu tabakalara dair söylemi irdelenecektir.

3.1. Komünizm

Savaşın son bulmasıyla birlikte dünya kamplara bölünmüş ve iki kutuplu bir dünya meydana gelmiştir. “Bloklar politikası”nın ortaya çıkmasıyla birlikte Soğuk Savaş sürecine girilmiştir. Savaşı “Batı bloku”nun kazanması, beraberinde tek partili siyasal sistemlerin gözden düşmesine ve revize edilmesine sebep olmuştur. Bu blokta yer alan ülkelerde serbest seçime dayanan siyasal sistemler kurulmuştur.

Teşekkül edilen yeni siyasal yapıda öncülüğünü ABD’nin yaptığı Batı blokunun temel döngüsü ve ideolojisi, tüm coğrafyalardan, tüm beşerî ilişkilerden kendi işleyişine dair “lâzım” olanı almak diğer taraftan “işine yaramayan”ı ise süzüp atmak üzerine bina edilmiştir (Bora, 2019, s. 9). Bu noktada, Soğuk Savaş’ın başlamasıyla birlikte diğer blokun başını çeken Sovyetler Birliği’nin ideolojisine karşı çetin bir mücadele içine girilmiştir. Bu mücadelede çok kapsamlı derecede propaganda araçları kullanılmış; özellikle kitap, makale, sinema filmleri, gazete, televizyon ve radyo gibi telkin vasıtalarıyla bu süreç her kesime enjekte edilmeye çalışılmıştır (Meşe, 2017, s. 21).

Antikomünizm bir ideolojik kamplaşma vasıtası olarak planlanmış ve toplumun mobilize edilerek Sovyetler Birliği’ne karşı cephenin bütünleştirilmesi işleviyle donatılmıştır (Yıldırım, 2016, s. 56). Antikomünizm, toplumsal kontrol mekanizmasının önemli bir sacayağı olarak tasarlanmış; siyasal ve toplumsal alanı tüm aşamalarıyla kontrol edip yönetecek bir araç olması istenilmiştir. Telkin ve yönlendirmelerle komünistler ve komünizm gerek devleti yönetenler tarafından gerekse popüler basında korkulması ve nefret edilmesi gereken yapılar olarak gösterilmiştir (Yıldırım, 2016, ss. 47-48). Burada amaçlanan ise antikomünizmin kamusal alanda hâkimiyet kurması ve gündelik hayata kök salmasıdır.

Savaşın sona ermesinin akabinde Batı blokunun bir parçası olmaya başlayan Türkiye’de de antikomünizm güçlenmeye başlamıştır. Politik stratejisini Batı ittifakının amaçları doğrultusunda revize eden Türkiye’de siyasal ve toplumsal hayat antikomünizmin çizdiği çerçevede yeni baştan şekillenmiştir. Dolayısıyla Soğuk Savaş döneminin Türkiye siyasal tarihine en önemli etkisi komünizmle mücadelenin devletin genel politikası olarak benimsenmiş olmasıdır. Batı’yla yakınlaşan Türkiye’de antikomünizm siyasal, toplumsal ve ekonomik anlamda pek çok şeyin değişimine sebep

olmuştur. Antikomünizm adeta 1950’li yılların resmî ideolojisi haline gelmiştir (Bora & Ünüvar, 2020, s. 109).

Bu minvalde İslami yayınlarda komünizmle mücadele temalı yazılarda önemli bir artış gözlenmiştir. Bu yazılarda antikomünist mücadele içinde dine ve özellikle de İslam’a biçilen rol ön plana çıkarılmıştır (Tunaya, 1991, s. 184). Sebilürreşad dergisinde de aynı paralelde antikomünist söylem şeytanlaştırma ve düşmanlaştırma üzerine kurulmuştur. Derginin yayın hayatına başladığı 1948 yılından son sayısının çıktığı 1966 yılına kadar geçen 18 yıllık tarihinde şaşmaz bir çizgiyle komünizmle mücadelesi devam etmiştir. Bu süreçte, komünizmle iç içe olan fikirler veya insanlar damgalanmış suçlu, kötü ya da düşman olarak resmedilmiştir. Resmî ideolojinin komünizmle mücadelesi adeta İslamcılığın komünizmle savaşına dönüşmüştür. “Komünistlerin dinsizliği” söylemiyle bu mücadele Sebilürreşad için varoluşsal bir mesele haline gelmiştir (Küçük, 2013, s. 277). Bu bağlamda dergi yazarlarının zihin dünyası Tanıl Bora’nın isabetli tahliliyle şu şekilde çizilmiştir: “Komünizm sadece başa çıkılması gereken muhalif bir düşünce değil, aynı zamanda defedilmesi gereken bir bela, geriletmesi hedeflenen bir hasım ve kökünün kurutulması gereken bir fitnedir. Üstelik komünizmin yabancı bir ideoloji olması bir tarafa yabancı bir devlete, üstelik de kadim düşman olan Moskof’a hizmet ettiği suçlaması, bu algıyı fazlasıyla ajite etmeye yetmiştir.” (Bora, 2016, ss. 14-15).

Politikacıardan yazarlarına kadar kutsiyet atfedilen antikomünizm ortamında Sebilürreşad dergisinde devlet idarecilerinin komünizm karşıtı sözlerine yer verilmiştir. Demokrat Parti Antalya Milletvekili Burhanettin Onat’ın meclis müzakerelerindeki ifadeleri komünizme bakışın anlaşılması adına önemli mesajlar barındırmaktadır: “Kızıl akideyi çözmek ve dağıtmak için dinin gücüne sarılmak şarttır. Komünizm bir yıldırım ise bunun paratoneri dindir. Bir zehirse panzehiri dindir, eğer bir mikropsa serumu ve aşısı yine dindir.” (Anonim, 1951c, ss. 72-73). Ayrıca, dergide yabancı gazete ve dergilerden iktibas edilen antikomünist metinler tercüme edilip neşredilirken öte yandan ülkede yayımlanan diğer dergi ve gazetelerde yer alan haberler Sebilürreşad’ın sayfaları arasına girmiştir. Alıntılanan haber ve yazıların ortak yanlarına bakıldığında komünizmin zararlı bir ideoloji olduğu, toplumsal nizamı yıktığı ve İslam’la bağdaşmadığı üzerine inşa edildiği görülmektedir (Anonim, 1951b, s. 170). Yazılar ve alıntılanan haberlerle sürekli din ve komünizmin birbirinin antitezi olduğu hatırlatılmış ve komünizmin “meşum” bir ideoloji olduğu vurgulanmıştır. “Komünizmin en bariz vasfının dine karşı cephe alması” olduğu iddiasıyla komünizmin bulunduğu yerde dinin, dinin bulunduğu yerde komünizmin olamayacağı” ileri sürülmüştür. Sadece bununla da yetinilmemiş; dini farklı yorumlayan, din eleştirisi yapan veya kamusal alanda dini pratiklere dair yeni içtihatlar geliştiren fikirlere “dine cephe alan her teşekkül komünizmdir” (Edip, 1948c, s. 374) düşüncesiyle öfke ve hiddetle karşılık verilmiştir.

Komünizmle mücadelede devlet merkezli bir mücadele yönteminin bütün yazarların metinlerine sindiği görülür. Buna karşı yazarların ortak mutabakatıyla manevi alanların tahkim edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Dergide “dünyanın komünizm tehdidiyle karşı karşıya olduğu ve komünizmin yegâne korktuğu unsurun ise ‘İslam kalesi’ olduğuna” vurgu yapılmıştır. Dergi yazarlarınca komünizm, “kızıl tehlike” olarak vasıflandırılmıştır. Hakkı Şengün, “kızıl tehlike” hakkındaki makalesinde “komünizmin girdiği yerlerde yerleşip kök salmak adına ilk taarruzunu başlıca düşmanı olan dine karşı yaptığını, cemiyet ve aile hayatını kökünden yıktığını, milletlerin din ve ahlaki inançlarını yok eden bir afet olduğunu” ifade etmiştir. Komünizmin bu yönünün onun temel belirleyeni olduğunu dile getiren Şengün “ahlak ve fazilet düşmanı olan kızıl tehlikenin istilasını önleyebilmek için önlem alınması” gerektiğinin altını çizmiştir (Şengün, 1949, s. 139).

Sebilürreşad’ın yazar kadrosu dönemin ana istikametine paralel bir şekilde antikomünist mücadelede en etkili silahın maneviyat ve din olduğunu sürekli vurgulamışlardır. Dergide din faktörünün Batı blokundaki söylemlerle aynı paralelde “Moskova’dan akıp gelen istilaya” karşı muazzam bir kuvvet olduğuna işaret edilmiştir (Anonim, 1948b, s. 151). İslam’ın komünizme panzehir olduğuna dair tez ileri sürülerek maneviyatın desteklenmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Bu kapsamda İslam’ın en güçlü coğrafyasının Türkiye olduğu ifade edilmiş ve bu nedenle Komünizm ejderhasının Türkiye’ye sokulmaya çalışıldığına atıfta bulunulmuştur. Ancak bunun önlenmesi için de dinin yeniden canlanmasına destek verilmesi gerektiği sıkça dile getirilmiştir (Saruhan, 1948, s. 142). Ülkeyi yönetenlerden komünizm dalgasına set çekmek; sosyal ve manevi buhranı durdurmak için halkın manevi ihtiyaçlarına cevap vermelerini talep etmişlerdir. Bu bağlamda teşekkül eden yeni siyaset sahnesinden beklenti, maneviyatın her tarafa yayılması amacıyla tek parti döneminde ihmal edilmiş olan dini eğitimin önünün açılmasıdır.

Maneviyata olan vurguyla birlikte Komünizmle mücadele kapsamında devreye sokulmak istenen diğer bir vasıta ise dinin tanzim edilmesinde ideolojik bir aygıt işlevi gören Diyanet İşleri Başkanlığı’dır. İslam’ın komünizme karşı dünyadaki en büyük set olduğu iddiasıyla DİB’in görevleri dergi yazarlarınca sık sık hatırlatılmıştır (Anonim, 1949, s. 140). Elinde bulundurduğu imkanları, bu doğrultuda kullanması için hatırlatmalar yapılmıştır.

Sebilürreşad’ın komünizmle olan mücadelesinde motivasyonu “öteki” olarak gördüğünün düşüncelerinin “sapkın, batıl ve hastalıklı” olduğu tezi üzerine bina edilmiştir. Sonraki başlıkta ise Sebilürreşad’ın “öteki” grubunda yer alan diğer bir unsur olan Yahudiler ve Siyonizm hakkındaki düşünceleri ele alınacaktır.

3.2. Siyonizm ve Yahudilik

Sebilürreşad'ın Soğuk Savaş dönemindeki İslamcı siyasetinin temel özelliklerinden bir diğeri İsrail ve Yahudi aleyhtarlığıdır. İsrail devletinin derginin de çıkmaya başladığı 1948 yılında kurulmasıyla birlikte dönemin İslamcı siyasetinin “öteki” olarak kodladıklarına bir yenisi eklenmiştir. İsrail devletinin kuruluşu Müslümanlar için bir hezimet olarak okunmuştur (Bali, 2014, s. 325). İsrail'in kurulması İslamcı kesimlerde hayal kırıklığına neden olmuştur. Bu muhayyilede “düşman Yahudi” imgesi İslamcılık siyasetinin ayrılmaz bir parçası olmaya başlamıştır. Ancak başlangıçta İsrail'in kuruluşuna tepki olarak ortaya çıkan yaklaşım zamanla bazı yazarların nezdinde Siyonizm karşıtlığından ziyade antisemitizme dönüşmüştür. Rıfat Bali'nin aktarımıyla “İslamcılar açısından İsrail devleti, eşyanın tabiatına aykırı bir varlık ve bir anomali” olarak görülmüştür (Bali, 2014, ss. 292-293). İsrail devletinin İslam dünyasının ortasında kurulması bu kesimler tarafından hiçbir zaman hazmedilememiştir.

İslamcılar için Yahudiler “her türlü fesadın müsebbibi” ve “İslam'ın hasmı” olarak görülmüştür (Bali, 2014, s. 325). Bu imgelemde, Yahudiler “bozgunculuk” ve “fitne”yi “her milletin arasından seçtiği bazı ikbal ve menfaat düşkünü insanların vasıtasıyla yürütmektedirler (Atılhan, 1957a, s. 54). Bu nedenle dergi yazarlarınca Siyonistler “sinsi, daima maske kullanan, perde arkasında çalışan, tehlikeli ve riyakâr kuvvet” şeklinde tasvir edilmişlerdir. Tanzimat sonrasında imparatorluğun çöküş nedenleri sıralanırken temel neden olarak Yahudilerin “oyun” ve planları” gösterilmiştir. Bu noktada, Sebilürreşad'da İsrailoğulları, “yakın tarihin tüm ihtilallerinin, milletin yolunu şaşırtan faaliyetlerin, İslam tarihindeki tüm nahoş hadiselerin ve bozguncu faaliyetin mesulü” olarak tarif edilmişlerdir (Atılhan, 1957a, s. 54).

Tarihsel karşıtlığın dışında 1940'lı yıllar Türkiye'sinde Yahudi karşıtlığının bu derece katı bir biçimde ortaya çıkmasının ve “öteki” muamelesi görmesinin çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerden ilki Türkiye'de yaşayan gayrimüslimlerin ırk ve soy bağındaki farklılık nedeniyle “öz Türk” olmadıkları kanaatidir. Gayrimüslim kesimler bu düşünceye sahip kişiler için birer “gayri Türk” ve “yabancı” unsur muamelesi görmüştür (Bali, 2014, s. 312). Yahudilere bakışın bu derece olumsuz olmasının İslamcılar nezdindeki diğer bir nedeni ise tek parti döneminden başlayarak devletin İslam'dan uzaklaşmasının arkasında olduklarına dair inançtır. Bu noktada Yahudilerin İslam düşmanı oldukları, Batıcılığı temsil ettikleri belirtilmiştir. Bu anlayış çerçevesinde Yahudilerin kültürel yozlaşmanın müsebbibi olduğuna dair komplo teorileri sıklıkla gündeme gelmiştir. Yüzeysel Batılılaşmanın, “Türk-İslam kültürünü içeriden yıkmayı amaç edinmiş bir Yahudi planı” olduğu iddia edilmiştir (Azak, 2019, s. 167). Bu çerçevede de İslam'ın karşısında olduğu değerlendirilen kişilere “Sabetay Sevi'nin torunu” yakıştırması yapılmıştır (Anonim, 1953, ss. 50-58).

Sebilürreşad dergisinin söz konusu ikinci döneminde geçmişine kıyasen Yahudilik/Siyonizm konusu çok daha fazla makaleye ve habere konu olmuştur. İlk döneminde çıkan yazıların çok az bir bölümü bu konuya hasredilmişken yeni dönemde ise neredeyse her üç yazıdan biri bu konuya ayrılmıştır (Bali, 2014, s. 292). Dergide İsrail'in kurulmasıyla Ortadoğu coğrafyasında huzur ve sükûnun tesis edilemeyeceği, insanlık barışını tehdit eden krizlerin son bulmayacağı ifade edilmiş; İsrail devletinin, "İslam'ın bağrına saplanmış bir hançer" olduğu dile getirilmiştir (Atılhan, 1957b, s. 299).

Dergide sıklıkla makaleleri yayımlanan M. Raif Ogan ise, İsrail devleti hakkındaki düşüncelerini açıklarken "Yahudilerin Nazilerden gördükleri zulmün daha fazlasını ülkelerini ele geçirmeye çalıştıkları Filistinlilere yaptıklarını" dile getirmektedir (Ogan, 1949c, s. 23). Eşref Edip İsrail'in "750 bin Müslüman'ı yuvasından, ocağından kaçırıp perişan eden zulüm ve hıyanet şebekesi" (Edip, 1948b, s. 391) olduğunu ileri sürerek "siyonist tehlikesine" karşı müslümanların ortak önlemler almaları gerektiği ve bu çerçevede bir kongrenin yapılması gerektiğine işaret etmiştir (Edip, 1949b, s. 200). "Siyonizm Tehlikesinin Ehemmiyeti" isimli yazısıyla Hasan Zeki İskeçeli ise küçümseyici ve pejoratif bir dille "450 milyon Müslümanın üç buçuk siyoniste mağlup olması durumunda Hz. Muhammed'in Müslümanlardan davacı olacağını" ifade etmektedir (İskeçeli, 1948, s. 285). Cevat Rifat Atılhan ise "Ortadoğu'daki bu kangreni Türk, Arap, Hint, Fars Müslümanları el ele vererek bir hamlede koparıp atmalıyız" ifadelerini kullanmaktadır (Atılhan, 1957a, s. 169).

Yahudilere dair "ötekileştirme" mekanizması savaş, ihtilal ve kamplaşmaların asıl kaynağının Yahudiler olduğu tezi üzerinden inşa edilmiştir. Ziya Uygur "Tarih Boyunca İnkılaplar, İhtilaller" isimli makalesinde Ortadoğu ve Batı'da 3500 yıldır meydana gelen siyasal, toplumsal ve dinsel inkılapların arkasında Yahudilerin olduğunu ileri sürmüştür: "Yahudiler, vatan sevgisinin esas olan mukaddesat düşmanlığını yayarak Yahudi olmayan milletleri "dinsiz"leştirmiştir. Bu nedenle milletlere dinsizliği, vatansızlığı, Allahsızlığı aşılama yani 'kozmpolitleştirmek' için uğraşıyorlar... Fransız ihtilali de dâhil bütün ihtilallerin temelinde Yahudi'nin parmağı bulunmaktadır... Yahudiler inkılap ve medeniyet maskesi altında gizlilikle faaliyetlerini sürdürmektedirler." (Anonim, 1952, ss. 150-152).

Kırkılı yıllarda Yahudiliğe muhalif söylemin birincil kaynaklarından olan "Siyon Önderlerinin Protokolleri" İslamcı yayın organlarında sıkça gündeme getirilmiştir. 1948 yılından itibaren Sebilürreşad dergisinin yayımlanmaya başlamasıyla "Protokoller" bir yazı dizisi halinde dergide yayımlanmıştır. Dergide bu protokollerin "Yahudi'nin dünya hâkimiyetine ulaşabilmesi için kullandığı el kitabı niteliği taşıdığı" ileri sürülmüş ve arkasındaki gizil gücün Yahudi bilgeleri olduğu ifade edilmiştir. Yahudi karşıtlığı, derginin yayın hayatı boyunca bilhassa Atılhan'ın imzasını taşıyan yazılarla "Protokoller" üzerinden diri tutulmuştur. Protokoller'de Yahudilerin

I. Dünya Savaşı'ndan sonraki tespitlerine yer verilir: "Büyük bir devlet tahrip edildi. Orada zafersiz bir sulh yapıldı. Bütün milletler servetlerinden tecrid edildi. Türk devletini parçaladık ve Filistin'i teslim aldık. Bundan sonra hazırlayacağımız II. Dünya Harbi, bütün gayrı Yahudi hükümetlerin tamamen ortadan kalkmasıyla neticelenecektir." (Atılhan, 1948b, s. 222).

Yahudilerin sınırsız bir güce sahip oldukları ve çok zengin olduklarına dair söylem Sebilürreşad'da sıkça ele alınarak gündeme getirilmiştir. Ancak sahip oldukları gücün merkezinde sömürünün olduğu tezi bu söyleme eşlik etmiştir. Fakir olanların bu unsurlar tarafından sömürüldüğünün ajite edilerek aktarılması tepkilerin daha da büyümesine neden olmuştur. Bu doğrultuda Yahudilik imgesinin bir "öteki" olarak ortaya çıkmasında kurgusallığın ve abartının önemli bir rolü olduğu göze çarpmaktadır. Atılhan'ın muhatap olduğu kitleyi etkilemek amacıyla Yahudiler'in gücünü abartarak aktardığı satırlar meselenin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır: "İsrail oğulları imtiyazlar ve maddi menfaatlerden dolayı İslam'a karşı cephe açmıştır. Elleri bulundurduğu sınırsız araçlar ve hizmetinde çalıştırdığı Garp emperyalistleriyle asırlardır İslam dünyasını bizzat soktuğu uçurumlarda uyutarak acımasızca sömürmüştür" (Atılhan, 1950, s. 156).

Yahudi karşıtlığının Cumhuriyet İslamcılarını özelindeki diğer bir nedeni de Osmanlı İmparatorluğunun çöküşündeki rolleri üzerinedir. İslam'ın son kalesi olan Osmanlı'nın "Yahudi parmağı" ile yıkıldığına inanılmaktadır (Mert, 2018, s. 416). Bu noktada, retrospektif bir yaklaşımla geçmişten seçilen olaylar ve şahıslarla aktüel bağlamın ihtiyaçları doğrultusunda araçsallaştırılır. Yapılmak istenen ise "tarihi şahsiyetlerin ve olayların güncel siyasi tartışmaların hizmetinde selektif biçimde kutsallaştırılması ya da unutturulmasına dayanan bir hafıza siyasetidir" (Azak, 2019, s. 10). Bu bağlamda en çarpıcı örnek Sultan II. Abdülhamid'in İslamcılığın yeniden canlanmasıyla eş zamanlı olarak güncel tartışmalarda sıkça yer bulmasıdır. Buradaki temel amaç Cumhuriyet'in Batıcı merkezizetçiliğinin dindar kesimleri siyasal ve toplumsal alandan dışlamalarına karşılık İslamcılarının Osmanlı mirasına, tarihine ve "eski" kimliğine sahip çıkmasıdır (Mert, 2018, s. 416).

Sultan II. Abdülhamid'in 31 Mart Vakası sonrasında tahttan indirilmesi dergideki pek çok makaleye konu edilmiştir. M. Raif Ogan tarafından yazılan Sultan Abdülhamid ve Bugünkü Muasırları adlı kitapta hal fetvasında dile getirilenlerin "iftira ve tezvirat" olduğunu öne sürülmüştür. Ogan, "daha sonra gelen din adamlarının bu fetvadan utanç duyduklarını iddia eder. Bu perspektifte, fetvanın ana nedeni Filistin topraklarında Yahudi devletinin kurulmasına engel olmaya çalışan Abdülhamid'den Yahudilerin intikam almak istemeleridir. Bu düşüncüyü, hal fetvasının sultana bildirilmesinde görevli olan Karasso'nun İtalyan tabiiyetindeki bir Yahudi Osmanlı mebusu ve Selanik'teki mason locasının üstadı azamı olmasıdır (Ogan, 1956b, ss. 73-76). Dergide 31 Mart Vakası'nın II. Abdülhamid'in tahttan inmesine sebep olması ve bundan kaynaklı olarak imparatorluğun çöktüğüne dair inanç sıkça

işlenmiştir. Bu noktada dergi yazarlarınca 31 Mart Vakası, “imparatorluğu kökünden ve bir hamlede yıkmak için hazırlanan sahte bir ihtilaf”tır (Atılhan, 1956b, s. 250).

II. Meşrutiyet’in ilanı sonrasında 31 Mart Vakası’yla birlikte Sultan Abdülhamid’in tahttan indirilmesinin arkasında olduğu düşünülen bir başka unsur ise Yahudilerle birlikte masonlardır. Derginin başyazarı Eşref Edip *Türkiye’de Dönemlik Tarihçesi* isimli yazılarla (Edip, 1948a, s. 55) “Meşrutiyetten sonra memleketimizde masonluğun sevk ve idaresi dönmelerin eline geçti.” diyerek Yahudilik’le iltisaklı olduğu düşüncesiyle bir başka “öteki” olan Masonluğa saldırmaya başlamıştır (Edip, 1952, ss. 226-232). Masonluk, yeni dönemin İslamcılığında nefret ilişkisinin temel aktörlerinden biridir. Bu kapsamda çalışmanın sonraki başlığında her daim Yahudilik’le aralarında bağ kurulan diğer bir “öteki” zümresi olan Masonluk üzerine durulacaktır.

3.3. Masonluk

Soğuk Savaş dönemi İslamcılığının Komünizm ve Yahudilik aleyhtarlığı dışında diğer bir eğilimi masonluk karşıtı bir damara sahip olmasıdır. Bu kapsamda masonluğun tarihçesi, dünyadaki konumu ve örgütsel yapısı gibi hususlar çalışmanın kapsamı dışında olduğundan Sebilürreşad’ın masonluğu nasıl kavradığı çözümlenmeye çalışılacaktır.

Mustafa Kemal henüz hayattayken mason localarını 9 Ekim 1935 tarihinde kapatılmıştır (Koloğlu, 2013, s. 88). Localar, 1948 yılında kısmi demokratik iklimden yararlanarak tekrar açılmıştır. Ancak bu durum beraberinde pek çok tartışmayı da getirmiştir. Locaların açılmasına karşı oluşan tepkisellik mason karşıtlığını daha da tırmandırmıştır. Masonluk faaliyetinin tekrar resmi olarak başlaması İslamcı basında yoğun bir şekilde gündeme getirilmiş ve yukarıda sayılan “ötekiler” olan komünizm ve Siyonizm’le aralarında irtibat kurulmaya çalışılmıştır. Masonluğun Türkiye’de perde arkasında İslam dini aleyhine politikalar uygulayan odak olduğu tezi İslamcılarının bu dönemdeki şaşmaz ezberlerinden biridir. Özellikle gizliliğe dayalı örgütlenme biçimi ve toplumsal hayatta görünmezliği masonların doğrudan doğruya komploların öznesi olarak algılanmasına sebep olmuştur.

Sebilürreşad’da “masonların sinsi hareket ederek milletleri idare etmeye yeltenen bir cemiyet olduğuna, “devlet adamlarını derneklerine üye yaparak yaşadıkları yerlerin idarelerini ellerine almak için cansiperane çalıştıklarına” dair çokça makale yayımlanmıştır (Anonim, 1951a, ss. 300-302). Masonluğun “öteki” kategorisi içinde kendisine yer bulduğu derginin henüz ilk sayısında yer alan ifadelerle ortaya çıkar: “Farmasonluk, intikam ateşiyle yanmaktadır. Azgınlığıyla camilerde kuran ezberi yapanları ‘suçüstü’ yakalatmış, din kitaplarından ayetleri kaldırmıştır.” (Anonim, 1948a, s. 2). Masonluğun tek parti uygulamalarının arka planındaki tetikleyici güç olarak

algılandığı bu satırlar İslamcı basının antimasonik tutumunu daha da perçinlemiştir.

Sebilürreşad'ın yazarlarına göre bir masonluğun öncelikli vazifesi dini tahkir ve tezyif etmektir. Çünkü bir “hücum ve fesat vasıtası” (Arif, Nisan 1949, s. 232) olarak masonluk; din, fazilet, milliyet, anane, aile, ahlak, hükümet, asalet gibi bütün değerlerin amansız düşmanıdır (Atılhan, 1948a, s. 9). Temel karakteristik özelliği “insana ilahlık atfeden bir ilhad şebekesi” olmasıdır (Atılhan, 1949, s. 155).

Dergi yazarlarınca masonlar “Yahudiliğin cihan hâkimiyeti” gagesine ulaşmak için İslam'ı yok etmeye çalışmaktadırlar. Ritüellerinin gizli olması nedeniyle Yahudiliğin hizmet eden gizli bir tarikatın mensupları olarak görülmüşlerdir (Bali, 2014, s. 315). Sebilürreşad'da “beşeriyete hizmet” sloganıyla aslında dini ve milli değerleri topyekûn karşularına aldıkları, çeşitli maskeler altında kendi örgütsel kimliklerini gizleyerek kritik yerlere nüfuz ettikleri iddia edilir. Buradaki temel amaçlarının da Türkiye'yi içten çökertmek olduğu ifade edilir. Bu söylemdeki asıl mesaj açıktır: Masonlar içimizde, uyanık olalım! (Özman & Dede, 2016, s. 181). Mason karşıtlığının söylemsel inşasındaki bu perspektif İslamcı dergilerin meseleyi tanımlayıcı niteliklerinden biridir. Masonluğun “dış mihrak”larla bağlantılı beynelmilel bir teşkilat olduğuna dair tez dönemin dergilerinde sıkça yer almıştır.

Öte yandan, masonların “dini ve milli değerlere düşman” oldukları ve “her işin arkasında, görünmeden var oldukları” savı komploculukla yakından ilintilidir. Soğuk Savaş'ın başladığı yıllarda masonluğun komplo teorilerinin merkezine yerleştirildiği görülür. Osmanlı'nın çökmesi, padişahların tahtan indirilmesi, Atatürk'ün ölümü, hükümet değişiklikleri ve askeri müdahaleler gibi çok farklı koşullarda gerçekleşen olaylar masonların arkasındaki güç olduğuna inanılan Yahudiler-Siyonistler tarafından gerçekleştirilmiştir. Yazarlardan Cevat Rifat Atilhan “savaş, kriz ve ayaklanma”ların arka planında her koşulda masonların olduğunu sık sık tekrarlamaktadır (Atılhan, 1956a, ss. 243-246). Atilhan bu düşüncüyü açıkça ortaya koymaktadır: “Başımızdan ne gibi felaketler geçmiş ise hepsinden farmasonlar mesuldür. Memleketimizde ne gibi siyasi hareket ve teşebbüsler meydana gelmişse hepsinde masonların parmağı bulunmaktadır” (Atılhan, 1956c, ss. 14-16).

Atılhan masonluğun mukaddesata ve dinlere düşman olduğu tezini “Siyonizm'in beşinci kolu” diyerek güçlendirmek istemiştir (Atılhan, 1956c, ss. 14-16). Burada, hariçten İslam ülkelerini ve Türkiye'yi yıkmaya çalışan bir ideoloji olarak Siyonizm'e işaret edilmişken dahilinde ise bu görevi “beşinci kol” faaliyetleriyle masonların yerine getirdiği kastedilmektedir. Sebilürreşad'da masonluğun bir Yahudi icadı olduğu; Siyonizm ve komünizm gibi tehlikeli olduğu hakkında çokça yazı ve haberle karşılaşmak mümkündür. Sekizinci sayısıyla beraber yayımlanan makalelerde masonluk ve Siyonizm antipatisi sentezlenerek, Müslüman-Türk toplumunu çökertmek için “öz”e “yabancı” unsurların her daim dayanışma ve iş birliği içerisinde oldukları yinelenir (Anonim, 1951, s. 381).

Başmuharrir Eşref Edip, 12 Aralık 1948 tarihli ilanında Türkiye Mason Derneği'nin toplantı yapacağını ve şubeler açacağını deklare etmesiyle birlikte yayımladığı yazısında “farmasonluğun milliyet ve din düşmanlığıyla beraber bozguncu ve beynelmilel bir yapı olduğunu, Siyonizm’le dayanışma içinde dinsizlik yaydığını” dile getirmiştir. Yazısının devamında ise uygulamaları nedeniyle yer yer eleştiriye tabi tutulan Atatürk’e başvurularak mason şebekesini dağıttığına işaret edilmiş ve ancak o öldükten sonra harekete geçtiklerinin altı çizilmiştir (Edip, 1948c, ss. 376-377). Bu bağlamda mason localarının tekrar açılmasına izin vermesi nedeniyle CHP’ye yüklendiği satırlarda Milli Eğitim Bakanı “Tahsin Banguoğlu hakiki Atatürk inkılapçısıysa neden Atatürk’ün kapattığı mason derneklerinin yeniden açılmasına karşı çıkmıyor?” diye sormaktadır (Edip, 1949a, s. 12). Gösterilen tepkilerin kaynağında meşrulaştırıcı dayanak olarak Atatürk’ün isminin geçmesi dikkat çekmektedir. Mustafa Kemal’in bu “bozguncu” ve “gizli” (Anonim, 1948c, ss. 393-394) yapıyı haklı olarak kapattığı sürekli ön plana çıkarılmıştır. Atatürk’ün masonluğu memleket menfaatlerine aykırı gördüğü, locaların beynelmilel teşekkül olması ve inkılaplara tezat oluşturdukları teziyle kapılarına kilit vurulduğunun altı çizilmiştir (Anonim, 1954, ss. 297-299). Buradaki çelişki ise, dergi yazarlarının bir yandan locaları kapatmasını “Atatürk’ün yaptığı işlerin en önemlisi” olarak görürken (Ogan, 1949, s. 80) öte yandan tek parti devri pratiklerinin asıl sorumlusu olarak masonluğu zikretmeleridir.

Sebilürreşad’ın masonluk hakkında devlet erkanının teyakkuza davet eden yazı ve haberleri de dikkat çekmektedir. İstihbarı yönleriyle ön plana çıkan ikaz yazılarında mason derneklerinin kapatılması hakkında gerekçelere yer verilmiştir. Mehmet Raif Ogan “İçişleri Bakanı ve milletvekillerinin dikkati nazarlarına” notuyla bu ihbar yazılarından birinde “tarikatların ilga edilmiş olmalarına rağmen dalalet ocağı olarak işlev gören mason derneklerinin neden kapatılmadığını” sormaktadır. Gizliliğe dayanan bir tarikat olduğuna işaret edilerek “masonluğun gizli kitapları”ndan bazı bölümleri ihbar yazısına eklemiştir (Ogan, 1950, ss. 78-80).

Yanı sıra; masonluğun mahfuz (gizli) ve mestur (örtülü) bir tarikat olduğu, “hurafeler ve Yahudi ananeleri üzerine kurulduğu” tezi masonluğun ezoterik inanç biçimleri olarak Batınlık ve Bektaşilik’le irtibatlandırılmasına sebep olmuştur (Ogan, 1949a, s. 135). Sebilürreşad bu bağlamda geleneksel İslami düşünceyle aynı minvalde heterodoks olana, Bâtini inançlara ve Aleviliğe karşı bir söylem geliştirmiştir. Bu kapsamda, sonraki başlıkta Sebilürreşad’ın heterodoks inançlara olan karşıtlığı analiz edilecektir.

3.4. Heterodoks İnançlara Karşıtlık

Soğuk Savaş dönemi İslamcılığının alamet-i farikalarından biri de heretik inançlara olan karşıtlıktır. İslamcılığın “öteki”leri olarak görülen komünizm, Siyonizm-Yahudilik, masonluk zümrelerine bir de heterodoksi ilave edilmiştir.

Bütün dinlerde o dinin bazı yorum ve anlatılarını “hakiki”, “gerçek” ve geçerli gösterip diğer alternatif yorumları yanlış, eksik ve sahte gösteren gruplar yer alır. Kendisinin üretmediği yorumları “sapkınlık” suçlamasıyla reddeden bu tutum makbul (ortodoks) gördüğü inançlar dışında “heterodoks” olanı bastırmaya ve elinden geliyorsa tasfiye etmeye çalışır. Hakikatin bilgisine sahip olduğuna inanan “kesin inançlı” bu grup gerçekliğin tek boyutlu olduğuna ve “mutlak”lığına inanır. Dinin geleneksel söylemlerine ve formlarına sadakat duygusuyla “düzen dışı” gördüğü inançlarla mücadele eder. Dinin tarih ve zaman içinde farklı koşullar içinde zamanın ruhuna uygun davranacağını düşünmez. Ortodoks olan kitabılığı, püritenliği ve İslam’ın zahiri (exoteric) bilgisini baz alırken heterodoksi dinin içsel (esoteric) boyutu hakkında yorumlar geliştirir (Ocak, 2021, s. 181). Geleneksel, yarı mitolojik ve şifahi (sözlü) öğretilere dayanır (Ocak, 2021, s. 135). Sözlü gelenekle kuşaktan kuşağa aktarılmış öğretiler, “efsaneler” ve “hikâyeler” barındırır.

Soğuk Savaş dönemi İslamcı basının söyleminin ayrılmaz bir parçası da bu bağlamda “hakiki Müslümanlık” vurgusu ve “hurafe” karşıtlığıdır. Bu periyotta, tek parti devri uygulamalarını savunan politikacı ve gazeteciler İslamcı söylemin karşısına sıkça Bahailik, Alevilik, Bektaşilik, Mevlevilik ve Hurufilik gibi heretik inançları ön plana çıkarmaya çalışmışlardır. Buna mukabil İslamcı basın da bunun çoğulculuk kastıyla değil ana dini gövde olan Sünniliği biçimsizleştirme/dönüştürme teşebbüsü olarak okumuştur (Kara, 2016, s. 114). Bu inanç biçimlerine yapılan vurguların arkasındaki niyetin dinin daha “yumuşak tonlu” yorumlarına kapı aralamak ve Sünni İslamcı tonlamaları frenlemek olduğuna kanaat getirilmiştir.

Batını inançları ön plana çıkaran çok sayıda kitap ve yazılara mukabil bu inanç biçimleri Sebilürreşad yazarları tarafından hurafe, İsrailiyat ve batıl inanç söylemi üzerinden mahkûm edilmektedir. Heterodoks inançlar bu perspektifte “aslı faslı olmayan, batıl, çürük ve demode akideler”dir. Amaçlarıysa “ihtilafı tazeleyerek körüklemek”tir (Anonim, 1958, ss. 355-358). Bu inanç biçimleri dönüştürülmesi gereken “arkaik” ve “hastalıklı” yapılarıdır. Bunun yolu da Sünnilikle tahkim edilmeleridir. Ancak, ezoterik inançlara karşı Sebilürreşad’ın takındığı tavır bu noktada kalmamıştır. Geleneksel İslami inancın yılmaz savunucuları olan Sebilürreşad yazarları heterodoks inançları komünizm, masonluk, Yahudilik ve Mecusilik’le ilişkilendirmeye çalışmışlardır. Bu inançların temel iddialarıyla komünizmin temel paradigması üzerinden özdeşlikler kurulmaya çalışılmıştır. İslam tarihindeki bilinçaltından yararlanma yollarına gidilerek söz konusu inanç biçimleri Komünizme dayandırılmış ve hakkında menfi tanımlamalar yapılmıştır. Heterodoks inançlara katı muhalif tavır içinde olan Mehmet Raif Ogan’ın Bahailik inancını kızıl komünizm olarak tanımlaması örneklerden sadece birisidir. Ogan’ın düşüncesinde Bahailik, her ne kadar kendisini herkesi kapsayan bir insanlık dini gibi değerlendirse de İslami bir mezhep olarak görülemez. Zira, din perdesi ile maskelenmiş millet bağlılığı, vatan müdafaası ve milliyet gibi hissiyatı ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu

noktada Bahailik, “dini istismar eden komünist” bir kurgu olarak değerlendirilmektedir. Ogan’a göre Bahaiye ve Babiye “din talimi altında kızıl komünistlik doktrinlerini aşılama uğraşır.” Ogan iddialarını ispat etmek amacıyla bu inanç biçimlerine dair kitap ve çalışmaların Tan matbaasında basılmasını delil olarak gösterir (Ogan, 1956a, ss. 5-9).

Sebilürreşad’ın heterodoks bir inanç olan Alevilik hakkında daha itinalı bir dil kullandığı görülür. Ancak buradaki nüans da Aleviliğin iki kısma ayrılarak Hz. Ali’ye yakın ve uzak Alevilik değerlendirilmesinin yapılmış olmasıdır. Hz. Ali düşüncesine uzak olan Aleviliğin İslam ve Türklük için iftirak, tahrip, yıkıcılık, sevgisizlik, hurafe getirdiği belirtilir (Ogan, 1949b, s. 214). Ulus gazetesindeki yazısında İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “dini tedrisatın zorunlu olmasının nüfusun içinde önemli bir yekûn tutan Kızılbaşları ve Alevileri müteessir edeceği ve Alevilerin çocuklarını dini tedrisattan uzak tutacağı” kanaatine Davut Batur karşılık vererek “Aleviler kızıl dinsiz mi, komünist mi?” diye sormaktadır. Batur, küçümseyici bir üslupla “üç buçuk Alevi ve Kızılbaş hatırı için bütün Türk milleti bu kızılılık hareketine sürüklenmeye mecbur mudur?” demektedir. Yazar bu sorularla birlikte asıl niyetini açığa vurarak “Din dersi görmeyen çocuklar Allah ve peygamber tanımadıkları için elbette ahlaksız olurlar. Kızılbaşların, Alevilerin bu yönde bir davası varsa icabına bakılır” ifadelerini kullanmaktadır (Batur, 1950, s. 237). Dergide bizzat devletin din eğitimi vermesi gerektiği aksi durumda ise oluşacak boşluğu “kötü niyetli, cahil” kişilerin dolduracağına dair uyarılar yapılmıştır.

Bu bağlamda, Sebilürreşad’da antiheterodoksi kapsamına girebilecek içerik bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Dergide birçok makale, kitap tanıtımı ve haber yazısı bu içerikle sunulmuş, İslam’a dair farklı yorumlar “mevzu hadis”, batıl inanç, hurafe, İsrailiyat, eski kültürlerden İslam’a dahil olan unsurlar, çağdışılık ve gayri medenilik gibi çeşitli adlandırmalarla dışlanarak “öteki”leştirilmiştir.

Sonuç

İslamcılık, II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemin “kendine has koşulları” bağlamında yeni dinamikler ve aktüel parametrelerle tekrar canlanmıştır. İslamcılık bu dönemde kendisini yeniden üretirken görüşlerini ortaya koyduğu en önemli araçların başında dergiler gelmektedir. Bu doğrultuda “zamanın ruhu”ndan istifade edilerek yeniden neşredilmeye başlanan dergilerden biri de Sebilürreşad’dır.

Yeni Sebilürreşad’ın söz konusu ikinci doğumunda selefi konumunda olan Sırat-ı Müstakim’in perspektifinden uzaklaştığı görülür. Zira derginin çıktığı dönemler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Meşrutiyet İslamcılığın ortaya çıktığı koşullar imparatorluğun dağılmaya başladığı zamana tekabül eder. Meşrutiyet İslamcılığının, en genel anlamda Batı dünyasının yükselen siyasal, askeri, iktisadi gücü karşısında İslam dünyasının verdiği bir cevap olarak değerlendirmek mümkündür. Bu bağlamda, Batı karşısında “geri

kalmış” ve “yenilmiş” bir ruh halinin üstesinden gelmek amacıyla yeni çözümler ve tanımlar getirme çabasına girilmiştir. Bu durumun karşısında dönemin İslamcılığı çareler arayıp “geri kalış”ın nedenlerine dair reçeteler hazırlamışlardır. Perspektiflerini tayin eden başlıca motivasyon, İslâm’ı asli kaynaklarına başvurarak sürmekte olan krizlerle baş edecek şekilde yeniden yorumlamak ve Müslümanları da bu yorum etrafında siyaseten birleştirmektir (Kurtoğlu, 2018, s. 204). Bu doğrultuda temel felsefelerinin ittihad-ı İslam fikriyatını tesis etmek olduğunu söylemek gerekir. Sebilürreşad’ın özgün ve müstakil hedeflere sahip olduğu ilk döneminde Osmanlı Devleti ve hilafet henüz mevcudiyetini devam ettirmektedir. Yanı sıra, şeri hukukun örfi hukukla birlikte yürürlükte olduğu bir yönetim modeli vardır. Bir anlamda “siyasal beden”e yön veren temel parametrelerin İslam’dan beslendiğini ilave etmek gerekir.

Ancak süreç içinde koşullar farklılaşmış; İmparatorluk yıkılmış, ulus devlet kurulmuş, ümmet yerine yeni bir millet tanımı yerleştirilmiştir. İslamcılık da bir anlamda geriletmiş ve pasifize edilmiştir. Yaklaşık çeyrek asır devam eden “fetret dönemi”nden sonra II. Dünya Savaşı’nın getirdiği koşullarda yeni Sebilürreşad, dahildeki dönüşüme karşı savunmacı bir perspektifle ortaya çıkmıştır. İslam’a yöneltilen eleştirilere karşı konulması ve başta dini eğitimin serbestleşmesi olmak üzere İslam’ın kamusal alanda görünürlüğünün artması amacıyla yayın hayatına başlamıştır.

Yeni Sebilürreşad’ın siyasal çözümlemesinin yapıldığı bu çalışmada görüldüğü üzere, dergi toplumsal/siyasal hadiselerle dair “kendisine has” mesajlarını tebliğ edip “davasını” tanımlamaktan ziyade “öteki” olarak gördüğü yapıların görüşlerine “saldırılmış”tır. Derginin 18 yıllık zaman diliminde “ötekilik” meselesi çok önemli bir yekûn tutmaktadır. İslam’ın mesajı, ahlak anlayışı ve temel ritüelleri gibi hususlar nitelik ve nicelik olarak toplumsal ve siyasal hadiselerle bakışta takınılan ötekileştirme tutumunun gölgesinde kalmıştır. Buradaki temel belirleyen ise İslamcılığın tek parti döneminde kıyıya itilmiş olmasıdır. Devletten ve siyasetten uzaklaştırılmış İslamcılık yeni dönemde kendisine “ötekiler” bulma çabasına girmiştir. Bu yönüyle geç dönem Osmanlı’da ortaya çıkan “kurtuluşçu” akımlardan biri olan İslamcılıktan farklı bir görüntü sergilemiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Zafer Gürbüz: %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma etik onay gerektiren herhangi bir insan veya hayvan araştırması içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Zafer Gürbüz: 100%

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

Önerilen Atıf: Gürbüz, Z. (2024). Soğuk Savaş dönemi İslamcılığı ve Sebilürreşad Dergisi. *Akademik Hassasiyetler*, 11(25), 421-448. <https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1417619>

Kaynakça

- Albayrak, S. (1995). Eşref edip. *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA) c.11 içinde* (s. 473-474). Diyanet vakfi yayınları.
- Alper, H. (2009). Sırat-ı müstakim. *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA) c. 39 içinde* (s. 119-120). Diyanet vakfi yayınları.
- Arabacı, C. (2018). Eşref edip fergan ve sebilürreşad üzerine, Tanıl Bora ve Murat Gültekin (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 6 İslamcılık içinde* (s. 97-128). İletişim yayınları.
- Arendt, H. (2021). *İnsanlık durumu*. İletişim yayınları.
- Azak, U. (2019). *Türkiye’de laiklik ve İslam*. İletişim yayınları.
- Bali, R. N. (2014). *Musa’nın evlatları Cumhuriyet’in yurttaşları*. İletişim yayınları.
- Bora, T. & Ünüvar, K. (2020). Ellili yıllarda Türkiye’de siyasi düşünce hayatı. M. K. Kaynar (Haz.), *Türkiye’nin 1950’li yılları içinde* (s. 159-175). İletişim yayınları.
- Bora, T. (2016). Türk Sağı: Siyasal düşünce tarihi açısından bir çerçeve denemesi. İ. Ö. Kerestecioğlu ve G. G. Öztan (Der.), *Türk Sağı: Mitler, fetişler, düşman imgeleri içinde* (s. 9-28). İletişim yayınları.
- Bora, T. (2019). *Milliyetçiliğin kara baharı*. İletişim yayınları.
- Demirli, A. (2017). *Demokrat parti ve laiklik*. NotaBene yayınları.
- Doster, B. (2020). Soğuk savaş döneminde Türkiye ABD ilişkileri. Behlül Özkan ve Tolga Gürakar (Der.), *Türkiye’nin Soğuk Savaş düzeni içinde* (s. 288-334). Tekin yayınları.
- Dursun, D. (2018). *Türkiye’nin siyasal hayatı*. Beta yayınları.
- Erken, M. (2018). 1923-1960 yılları arası Türkiye’de İslami yayıncılık. Lütfi Sunar (Ed.), *İslam’ı uyandırmak Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e İslamcı düşünce ve dergiler cilt 1 içinde* (s. 29-50). İlmî Etüdler Derneği.
- Gürakar, T. (2020). Merkez-çevre paradigması türkiye’nin siyasasını açıklamanın anahtarı olabilir mi?. B. Özkan ve T. Gürakar, (Der.), *Türkiye’nin Soğuk Savaş düzeni içinde* (s. 25-46). Tekin yayınevi.

- Kara, İ. (2016). *Cumhuriyet Türkiye'sinde bir mesele olarak İslam 1*. Dergâh yayınları.
- Kara, İ. (2017). *Amel defteri*. Dergâh yayınları.
- Kara, İ. (2017). *Cumhuriyet Türkiye'sinde bir mesele olarak İslam 2*. Dergâh yayınları.
- Kara, İ. (2019). *Şeyhefendinin rüyasındaki Türkiye*. Dergâh yayınları.
- Karakoç, S. (1989). Hatıralar-LX. *Diriliş* 7(60), s. 14.
- Kardeş, M. E. (2020). *Schmitt'le birlikte schmitt'e karşı politik felsefe açısından carl schmitt düşüncesi*. İletişim yayınları.
- Keyman, F. (1999). *Türkiye ve radikal demokrasi*. Bağlam yayınları.
- Koloğlu, O. (2013). *Cumhuriyet dönemi masonlar*. Pozitif yayınları.
- Kurtoğlu, Z. (2018). Türkiye'de İslamcılık düşüncesi ve siyaset pozitivist yönetim ideolojisinin islam'ın siyasallaşmasına katkısı. Tanıl Bora ve Murat Gültekin (Ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce cilt 6 İslamcılık içinde* (ss. 201-216). İletişim yayınları.
- Küçük, M. (2013). Sol ve aleviler: yeryüzünü kızıl taçlar bürüye. *Sol İlahiyat içinde* (ss. 42-48). Birikim yayınları.
- Mert, N. (2018). Türkiye İslamcılığına tarihsel bir bakış. Tanıl Bora ve Murat Gültekin (Ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce cilt 6 İslamcılık içinde* (s. 411-419). İletişim yayınları.
- Mert, N. (1994). *Laiklik tartışmasına kavramsal bir bakış*. Bağlam yayınları.
- Meşe, E. (2017). *Komünizmle mücadele dernekleri*. İletişim yayınları.
- Uzun, M. İ. (2007). Mehmet Raif Ogan, TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA) Cilt 33 içinde, s. 318-319.
- Örnek, C. (2015). *Türkiye'nin soğuk savaş düşünce hayatı, antikomünizm ve Amerikan etkisi*. Can sanat yayınları.
- Özman, A & Dede K. (2016). Türk sağ ve masonluğun söylemsel inşası: iktidar, bilinmezlik, komplo. İ. Ö. Kerestecioğlu ve G. G. Öztan (Der.), *Türk Sağ: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri içinde* (s. 169-202). İletişim yayınları.
- Safa, P. (2020). *Türk inkılabına bakışlar*. Ötüken yayınları.
- Sander, O. (1994). *Siyasi tarih 1918-1994*. İmge yayınları.
- Schmitt, C. (2014). *Siyasal kavramı*. Ece Göztepe (Çev.). Metis yayınları.
- Bolay S. H. (1989). Ahmed Hamdi Akseki. TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA) Cilt 2 içinde, s. 293-295.
- Tunaya, T. Z. (1991). *İslamcılık akımı*. Simavi yayınları.
- Yıldırım, S. (2016). Nefretin ve korkunun rengi: kızıl. İ. Ö. Kerestecioğlu ve G. G. Öztan (Der.), *Türk Sağ: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri içinde* (s. 47-73). İletişim yayınları.

Yücekök, A. N. (1971). Türkiye’de örgütlenmiş dinin sosyo-ekonomik tabanı (1946-1960), *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 26(2), 301-303.

Sebilürreşad Makale ve Haberleri

Atilhan, C. R. (1948a). Türkiye’de farmasonlar: din düşmanı kızıl ve sinsi tehlike. *Sebilürreşad*, 1(1), 9.

Atilhan, C. R. (1948b). Siyonistlerin protokolleri, *Sebilürreşad*, 1(13), 222.

Atilhan, C. R. (1949). Farmasonluk ve dinsizlik. *Sebilürreşad*, 2(35), 155-156.

Atilhan, C. R. (1950). Müslümanlığın büyük hedefi 7. *Sebilürreşad*, 4(85), 155-157.

Atilhan, C. R. (1956a). Garb Memleketlerinde Masonların Yırılan Maskesi. *Sebilürreşad*, 9(222), 243-245.

Atilhan, C. R. (1956b). 31 mart faciası, *Sebilürreşad*, 9(222), 250.

Atilhan, C. R. (1956c). Siyonizm’in beşinci kolu masonluk, *Sebilürreşad*, 10(226), 14-16.

Atilhan, C. R. (1957a). Orta şarkta kangren. *Sebilürreşad*, 10(236), 54.

Atilhan, C. R. (1957b). Filistin’den Sonra Kıbrıs Buhranı. *Sebilürreşad*, 10(244), 299-300.

Atilhan, C. R. (1957c). Mukaddesat cephemize yapılan tecavüz. *Sebilürreşad*, 11(254), 54-55.

Batur, D. (1950). Aleviler, kızılbaşlar komünist midir?’, *Sebilürreşad*, 4(90), 237.

Binbir Hadis Şarihi A. (1949). Farmasonluk yıkıcı siyasi bir şebekedir. *Sebilürreşad*, 2(40), 232-233.

Edip, E. (1948a). Türkiye’de dönmelik tarihçesi. *Sebilürreşad*, 1(4), 55-56.

Edip, E. (1948b). Türklerin Kalplerine Sokulan Siyonist Hançeri. *Sebilürreşad*, 1(25), 390-391.

Edip, E. (1948c). Farmasonluk Atatürk yolu mudur?. *Sebilürreşad*, 1(24), 376-377.

Edip, E. (1948d). Dini neşriyatı kösteklemek isteyenler. *Sebilürreşad*, 1(24), 372-374.

Edip, E. (1949a). Medreselere aslan, farmasonluğa karşı serçe. *Sebilürreşad*, 2(26), 12-14.

Edip, E. (1949b). Siyonist tehlikesine karşı’, *Sebilürreşad*, 2(38), 200- 201.

Edip, E. (1952). Dönmeliğin Türkleştirilmesi. *Sebilürreşad*, 6(140), 226-232.

İskeçeli, H. Z. (1948). Siyonizm tehlikesinin ehemmiyeti. *Sebilürreşad*, 1(18), 285.

- Kösemen, Y. Z. (1950). Milli varlığın temellerini sarsanlar, *Sebilürreşad*, 4(86), 168-171
- Ogan, M. R. (1949a). Masonlukta teslis. *Sebilürreşad*, 2(34), 135-138.
- Ogan, M. R. (1949, Nisan). Yeni türeyen alevi misyonerleri. *Sebilürreşad*, 2(39), 213-215.
- Ogan, M. R. (1949, Temmuz). İsrail Saltanatı mı? Yahudi Mezalimi mi?. *Sebilürreşad*, 3(52), 22-24.
- Ogan, M. R. (1950, Haziran). Tarikatlar İlga Olundu Fakat Mason Tekyeleri İşliyor. *Sebilürreşad*, 4(80), 78-80.
- Ogan, M. R. (1956, Ağustos). Bahaiyye'nin İslam Dinine Hücumları. *Sebilürreşad*, 10(226), 5-9.
- Ogan, M. R. (1956, Ekim). Sultan Abdülhamid hal fetvasının yazılışı. *Sebilürreşad*, 10(230), 73-76.
- Saruhan, H. (1948). Komünizme karşı duracak olan ancak İslamiyet kalesidir. *Sebilürreşad*, 1(9), 142.
- Anonim. (1948a). Allah'ın İnanetiyle Sebilürreşad'a Başlıyoruz. *Sebilürreşad*, 1(1), 2-6.
- Anonim. (1948b). Komünizme Karşı Dünya Din Cephesi. *Sebilürreşad*, 1(10), 151.
- Anonim. (1948c). Atatürk ve farmasonluk. *Sebilürreşad*, 1(25), 393-395.
- Anonim. (1949). Komünizme karşı dünyada en büyük set Müslümanlık. *Sebilürreşad*, 3(59), 140.
- Anonim. (1951a). Farmasonluk Tarikatı Kapanıyor. *Sebilürreşad*, 4(94), 300-302.
- Anonim. (1951b). Asıl irtica. *Sebilürreşad*, 4(99), 381-382.
- Anonim. (1951c). BM meclisinde dini müzakereler V, *Sebilürreşad*, 5(105), 72-73.
- Anonim. (1952). Tarih Boyunca İnkılablar, İhtilaller. *Sebilürreşad*, 6(135), 150-152.
- Anonim. (1953). Müslüman heyeti içtimaiyesinin temellerine taarruz. *Sebilürreşad*, 7(154), 50-58.
- Anonim. (1954). Tarihi bir hadisenin hakikati. *Sebilürreşad*, 7(169), 297-299.
- Anonim. (1958). Beyanı Hakikat. *Sebilürreşad*, 11(273), 355- 358.
- Şengün, H. (1949). Kızıl tehlikeye karşı din ve ahlak cephesi. *Sebilürreşad*, 2(34), 139.

Extended Abstract

With the conclusion of World War II, Islamism began to experience a resurgence. In this era, Islamists seized the opportunity to express their ideas, leveraging the nascent democratic environment that emerged in the aftermath

of global events. Their primary channels of communication, much like during the Constitutional Monarchy period, were newspapers and magazines. Among these publications was Sebilürreşad magazine, known for its historical and social significance. Sebilürreşad commenced its second phase in early May 1948, influenced by the new social and political conditions of the time. This study focuses on the publication policy of the magazine during its second period and attempts to conduct a political analysis. This is because Sebilürreşad acts as a crucial medium for understanding the inclinations and fundamental characteristics of Republican Islamism.

A qualitative research method, specifically content analysis, was employed in this study. The research involved examining the issues published during the second period of Sebilürreşad magazine. Data were gathered through document review, which included an analysis of primary sources and related studies, with the inclusion of secondary sources as necessary. The articles and writings in Sebilürreşad magazine, which are the focus of this study, are distinguished from previous research by their comprehensiveness. This is because the selection of articles, news, and writings spanned all eighteen years of the magazine's publication. Through the examination of these articles and news pieces, the fundamental perspectives, agendas, and thoughts of Islamists during this period were uncovered and discussed.

With the conclusion of World War II and the subsequent emergence of a bipolar world, Turkey gravitated towards the Western bloc. The dominant political discourse within the Western bloc advocated for the elimination of autocratic practices such as one-party, one-man, and one-leader systems, while emphasizing democracy and freedom. The pivotal role played by the post-World War II era in the resurgence of Islamism in Turkey can be better understood in this context, especially when considering Hegel's concept of "zeitgeist." The feasibility of Islamist thought is closely linked to this notion, as the spirit of the times has significantly influenced the era, society, and prevailing ideas, permeating these aspects. Within this zeitgeist, Islamism formulated its arguments, adapting to the new conditions shaped by the Cold War. These conditions altered the framework of the state's religious policies, introducing new political discourses and concepts. The secularism policy, which had been pursued since the establishment of the Republic, faced criticism with the transition to a multi-party system. The stringent secularism policies previously implemented began to relax. Against this backdrop, the relationship between religion and state was reevaluated under the current conditions. The rigid secularism policies enforced during the single-party era, along with efforts to cultivate a secular society, were revised and modified by the same cadres after the war, reflecting a shift towards a more nuanced approach to secularism and religion-state relations.

The post-war era introduced new dynamics that sparked a resurgence and mobilization in Islamism, which had experienced a period of stagnation, referred to as the "interregnum," during the Single Party Period. However, just

as the post-war conditions led to global polarization and the formation of blocs, they also caused a division within Islamism, resulting in a significant shift in its orientation. In this new period, it is evident that Islamists set aside the independent tendencies inherited from the Constitutional Monarchy, focusing instead on the prevailing agenda and daily reflexes. Their actions were characterized more by a pragmatic approach and charitable attitudes than by ideological revolutions or structural changes. During this time of revival, the Islamist movement, which had been suppressed and marginalized during the Single Party Era, adopted a strategy that mirrored the tactics of those who had marginalized it. Rather than establishing itself on the principles and original interpretations derived from its historical legacy, the movement tended to define itself in opposition to others, marking a departure from its foundational ideologies. This shift illustrates a strategic adaptation to the changing political landscape, emphasizing pragmatism and survival over doctrinal purity and innovation.

From this perspective, the foundation of Sebilürreşad's stance on political and social issues, as an influential media organ of Islamism, is based on its identification of the "other." The political style that evolved within Sebilürreşad was characterized by its opposition to communism, anti-Semitism/anti-Zionism, anti-masonry, and anti-heterodoxy. It can be argued that the discourse and policy of Sebilürreşad magazine, founded on these enemy images, were in alignment with, and even reflective of, the zeitgeist of its time. Through this lens and approach, the magazine established its identity via opposition and adversaries. Rather than enriching and invigorating their own "truths," the Islamists of Sebilürreşad focused on the errors, flaws, or mistakes of those they deemed the "other." Beyond advocating for the liberalization of religious education, they did not pursue goals such as the development of original ideas concerning the public sphere.